

УДК 336.71(477)

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1\(11\)-896-910](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-1(11)-896-910)

Деркач Юлія Борисівна кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0002-5195-1821>

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ НА ВАЛЮТНОМУ РИНКУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

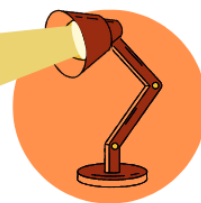
Анотація. Стаття присвячена дослідженню питань, які стосуються діяльності банків на вітчизняному валютному ринку в умовах дії воєнного стану. Метою статті є дослідження особливостей валютної діяльності банків під час довготривалої війни на виснаження. При проведенні наукового дослідження використано методи аналізу, синтезу, узагальнення та застосовано системний підхід.

На валютну діяльність банків визначальний вплив має стан і тенденції розвитку валютного ринку. До основних чинників впливу на валютний ринок країни належать темпи інфляції, рівень облікової ставки, наявність валютних обмежень, стан платіжного балансу країни, обсяг міжнародних резервів. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що під впливом зазначених чинників на валютному ринку відбулися наступні зміни: встановлення режиму фіксованого валютного курсу з переходом до режиму керованої гнучкості; домінування валютних операцій за участю центрального банку; проведення системних та масштабних валютних інтервенцій НБУ для підтримки режиму валютного курсу; значне скорочення обсягів клієнтських операцій з купівлі-продажу безготівкової валюти; темпи зростання купівлі валюти бізнесом є набагато більшими ніж продажу; тимчасове згортання валютних операцій на офіційному готівковому ринку; встановлення потужного попиту на іноземну валюту з боку банків для проведення розрахунків з міжнародними картковим платіжними системами.

Зміна умов функціонування валютного ринку країни вплинула на результати діяльності банківських установ. Не зважаючи на скорочення обсягів клієнтських операцій, на початку дії воєнного стану відбулося значне зростання доходів банків від проведення цих операцій. Причинами цього були: розширення курсових спрейдів та підняття банківських тарифів.

На початку війни валютні позиції банків були збалансовані, рівень доларизації кредитів та депозитів був історично низький, що обумовило незначні втрати від реалізації валютного ризику у порівнянні з минулими кризами 2009 р. та 2014 р. Разом з тим висока залежність від міжнародної

фінансової допомоги підсилює девальваційні очікування у найближчий перспективі та створює загрози для майбутньої стійкості вітчизняного валютного ринку та його учасників.

Ключові слова: валютний курс, банк, валютний ринок, дохід, ризик

Derkach Julia Candidate of Economy Sciences, Associate Professor of the Department of Banking, Odesa National University of Economics, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-5195-1821>

BANKS' ACTIVITIES ON THE FOREIGN EXCHANGE MARKET DURING MARTIAL LAW

Abstract. The article is devoted to the study of issues related to the activities of banks in the domestic foreign exchange market under martial law. The purpose of the article is to study the features of the foreign exchange activities of banks during a long-term war. The scientific research used methods of analysis, synthesis, generalization and a systematic approach.

The foreign exchange activities of banks are determined by the state and trends in the development of the foreign exchange market. The main factors influencing the country's foreign exchange market include inflation, the key policy rate, the FX restrictions, the balance of payments, the international reserves. The study allows us to state that under the influence of these factors, the following changes occurred in the foreign exchange market: the establishment of a fixed exchange rate regime with the transition to a regime of managed flexibility; the dominance of foreign exchange operations with the participation of the central bank; the conduct of systemic and large-scale foreign exchange interventions by the NBU to support the exchange rate regime; a significant reduction in the volume of client transactions for the purchase and sale of non-cash currency; the growth rate of foreign exchange purchases by businesses is much higher than sales; temporary curtailment of foreign exchange transactions on the official cash market; establishment of strong demand for foreign exchange by banks for settlements with international card payment systems.

The change in the conditions of the country's foreign exchange market affected the results of banking institutions' activities. Despite the reduction in the volume of client transactions, at the beginning of martial law, there was a significant increase in banks' income from these transactions. The reasons for this were: widening exchange rate spreads and raising bank tariffs.

At the beginning of the war, banks' foreign exchange positions were balanced, the level of dollarization of loans and deposits was historically low, which resulted in insignificant losses from the realization of foreign exchange risk compared to the past crises of 2009 and 2014. At the same time, high dependence on international

financial assistance strengthens devaluation expectations in the near term and creates threats to the future stability of the foreign exchange market and its participants.

Keywords: exchange rate, bank, foreign exchange market, income, risk

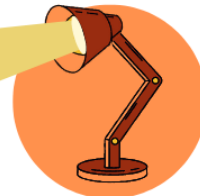
Постановка проблеми. В умовах дії воєнного стану значення стабільного функціонування банківської системи важко переоцінити. Надійна та безперебійна робота центрального та комерційних банків забезпечила довіру не лише до банківської системи з боку бізнесу, населення та міжнародних партнерів, а й до всієї фінансової системи країни. Безперервне банківське обслуговування значною мірою забезпечило сталу роботу економіки під час війни. Вагомою складовою діяльності банків є робота на валютному ринку, що забезпечує обслуговування експортно-імпортних, капітальних та інших операцій бізнесу, а також проведення валютних операцій для населення. Однак валютна діяльність банків супроводжується валютним ризиком, основним джерелом якого є коливання валютних курсів, тому банки повинні досліджувати зміни, які продукуються чинниками впливу на валютний ринок, та враховувати їх у своїй діяльності, що набуває особливої актуальності під час дії воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку валютного ринку та діяльності банків на ньому є предметом обговорення багатьох науковців та практиків, зокрема, заслуговують на увагу праці О. Береславської [2], Ф. Журавки [2], Б. Лапчука [3], О. Дзюблюка [4], В. Міщенко [5] та багатьох інших.

Разом з тим, попри науковий доробок, у якому представлено різноманітні теоретичні та методичні підходи у сфері дослідження діяльності банків на валютному ринку питання функціонування банків в умовах війни є малодослідженими. Адже, як свідчить світовий досвід, умови функціонування валютного ринку та банків на ньому не завжди залежить лише від рівня розвитку країни та стану економіки, кардинальні зміни можуть відбуватися під впливом соціально-політичних чинників, зокрема, повномасштабного вторгнення з боку країни-агресора [6].

Ретроспективний аналіз свідчить, що такі країни як Ізраїль, Ірак, Грузія, Сербія мали досвід функціонування економіки в умовах війни, разом з тим цей досвід є унікальним для кожної країни, що обумовлюється: масштабом та різною тривалістю воєнних дій та їх наслідками; довоєнним станом та структурою економіки; обсягом міжнародних резервів та державного боргу; рівнем розвитку фінансових інституцій; попередніми темпами інфляції; міжнародною підтримкою [6]. Тож, доречним вбачається синтез, уточнення та узагальнення наявних знань щодо валютної діяльності вітчизняних банків в умовах війни, яка є найбільш масштабним та руйнівним конфліктом з часів Другої світової війни.

Метою статті є дослідження умов та результатів діяльності банків на валютному ринку під час дії воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. На валютну діяльність банків визначальний вплив має стан і тенденції розвитку валютного ринку. До основних чинників впливу на функціонування валютного ринку країни належать темпи інфляції, рівень облікової ставки, наявність валютних обмежень, стан платіжного балансу, рівень міжнародних резервів.

З 24.02.2022 року НБУ зафіксував валютний курс, разом з тим облікова ставка залишилась на довоєнному рівні - 10%, однак у червні 2022 р. НБУ підвищив облікову ставку одразу на 15 в.п. до 25%. У 2023 рік суттєво скоротилися темпи інфляції, поліпшилися курсові та інфляційні очікування, що сприяло зниженню облікової ставки на 10 в.п. - з 25% до 15%. У першій половині 2024 р. центральний банк знизив облікову ставку до 13%, разом з тим зростання темпів інфляції та погіршення інфляційних очікувань у другій половині 2024 р. обумовили підвищення облікової ставки до 13,5%.

На початку повномасштабного вторгнення, окрім використання облікової ставки, НБУ, застосовуючи статтю 12 Закону «Про валюту та валютні операції», запровадив низку валютних обмежень, щоби запобігти витоку іноземної валюти з країни [7]. Упродовж 2023-2024 рр., на тлі сформованих передумов на валютному ринку, центральний банк поступово та послідовно пом'якшував ці обмеження [6].

Поєднання центральним банком заходів активного впливу на процеси курсоутворення (встановлення режиму фіксованого валютного курсу, валютні інтервенції, валютні обмеження) та гнучке використання облікової ставки для підтримання привабливості гривневих інструментів сприяло стримуванню ажіотажного попиту на іноземну валюту та забезпечило низьку волатильність валютного курсу упродовж всього періоду дії воєнного стану.

Ще одним вагомим чинником формування трендів на валютному ринку є показники платіжного балансу країни. У систематизованому вигляді платіжний баланс відображає економічні операції між резидентами та нерезидентами в іноземній валюті за певний період часу за поточним рахунком, рахунком операцій з капіталом та фінансовим рахунком. Активний платіжний баланс створює умови для підвищення курсу національної валюти, оскільки збільшується попит на неї з боку іноземних контрагентів. Пасивний же баланс, навпаки, сприяє тенденції зниження курсу національної валюти через те, що контрагенти продають її для погашення власних зовнішніх зобов'язань. Різкі та часті коливання показників платіжного балансу можуть призвести до стрибкоподібної зміни курсу національної валюти.

До початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України платіжний баланс був переважно дефіцитним. Баланс товарів за рахунком поточних операцій характеризувався превалюванням імпорту над експортом,

у структурі експорту товарів превалював експорт сировини: зерно, руди та продукція металургії, у структурі імпорту товарів - значна частина складалася з високотехнологічної продукції машинобудування та хімічної промисловості [6]. Баланс послуг за рахунком поточних операцій характеризувався домінуванням експорту над імпортом, основними експортними компонентами були ІТ-послуги та транспортні. Низький рівень інвестицій у країну та суттєві обсяги зовнішніх зобов'язань збільшували розрив між валютними надходженнями та виплатами за фінансовим рахунком платіжного балансу. З початком же повномасштабного вторгнення відбулися суттєві зміни у динаміці показників та структурі платіжного балансу (рис. 1).

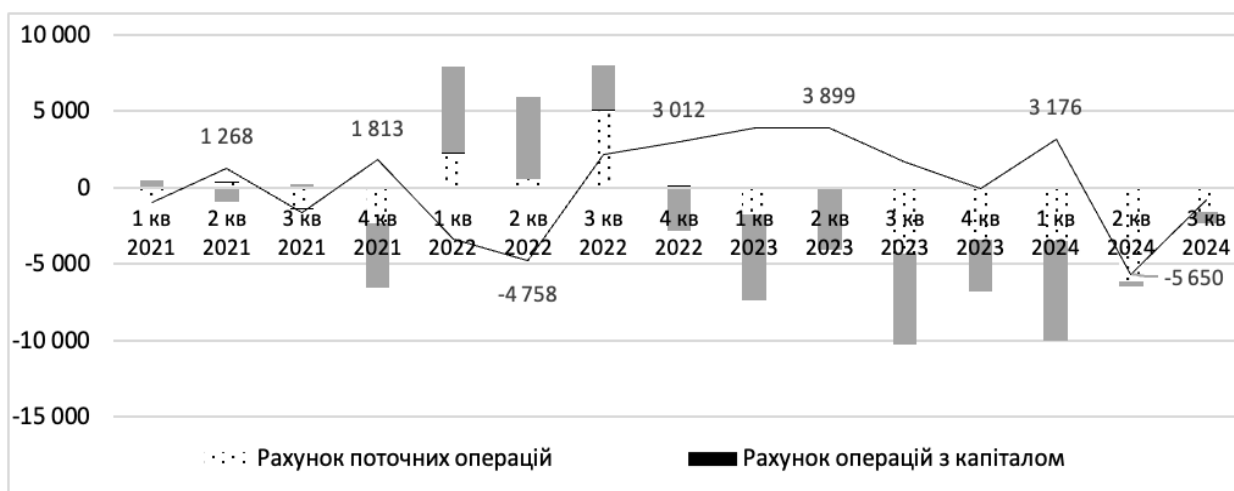
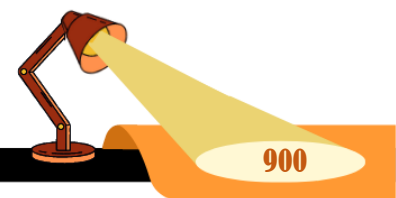

Рис. 1 Динаміка показників платіжного балансу України, млн дол. США
Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Дані рис. 1 свідчать, що з середини 2022 р. і до кінця 2023 р. сальдо платіжного балансу було профіцитним, як і у періоди попередніх криз, що обумовлене значним скороченням попиту. Проте наприкінці 2023 р. починає переважати від'ємне сальдо платіжного балансу. Зазначені зміни пов'язані зі зміною динаміка рахунку поточних операцій та фінансовим рахунком.

Вагомим компонентом рахунку поточних операцій платіжного балансу є надходження та виплати за експортно-імпортними операціями (рис. 2).

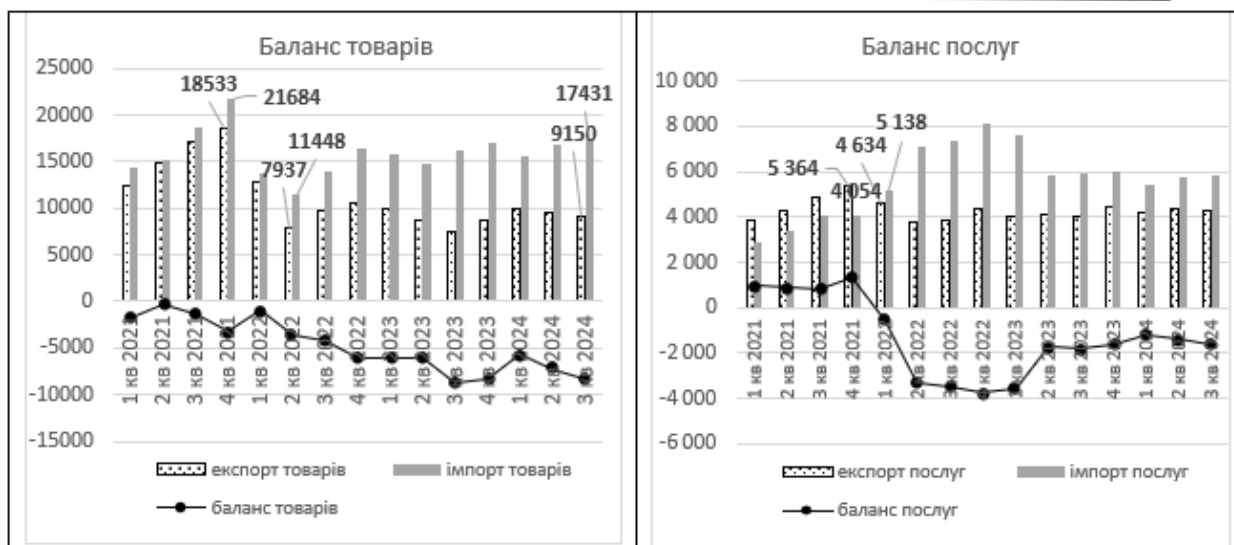
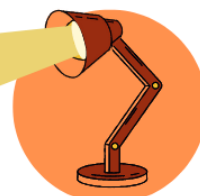

Рис. 2 Динаміка балансу товарів та послуг за рахунком поточних операцій, млн дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Як свідчать дані рис. 2 після початку повномасштабного вторгнення рф відбулося різке скорочення експорту товарів. Так, у 2022 р. порівняно з 2021 р. експорт товарів скоротився на 22214 млн дол. США або на 35 %, у 2023 р. скорочення продовжилося, хоча і дещо сповільнилося. Причинами цього стали заблоковані морські порти у першій половині 2022 р. (з 1 серпня 2022 р. запрацював «зерновий коридор»), руйнування низки виробничих потужностей та енергетичної інфраструктури. На початку війни спостерігалось скорочення й імпортного товарного компонента: у 2022 р. порівняно з 2021 р. - на 14204 млн дол. США або 20%. У 2023 р. імпорт товарів стрімко зріс – на 8262 млн дол. США або 15% порівняно з 2022 роком, майже зрівнявшись з довоєнним рівнем.

До війни експорт послуг домінував над імпортом, з її початком цей тренд змінився. У 2022 р. порівняно з 2021 р. експорт послуг скоротився незначно (порівняно з товарами) –на 9%, у 2023 р. - майже не змінився. Імпорт послуг у 2022 р. порівняно з 2021 р. стрімко зріс - на 13283 млн дол. США або на 92%, у 2023 р. спостерігається скорочення. Основне зростання імпорту послуг відбулося за статтею «подорожі», що пов'язане з витратами вимушених мігрантів за кордоном у вигляді зняття готівки та розрахунків у торгівельних мережах. За даними НБУ зменшення курсового спреда, а також посилення заходів з фінансового моніторингу та валютного нагляду, сприяло на початку 2023 р. скороченню обсягів зняття готівки з платіжних карток за кордоном. Однак суми та кількість операцій в торгівельних точках лишаються на високому рівні упродовж всього періоду дії воєнного стану [6].

Варто зазначити, що вплив військових ризиків змінив і тренд рахунку вторинних доходів за рахунком поточних операцій (рис. 3).

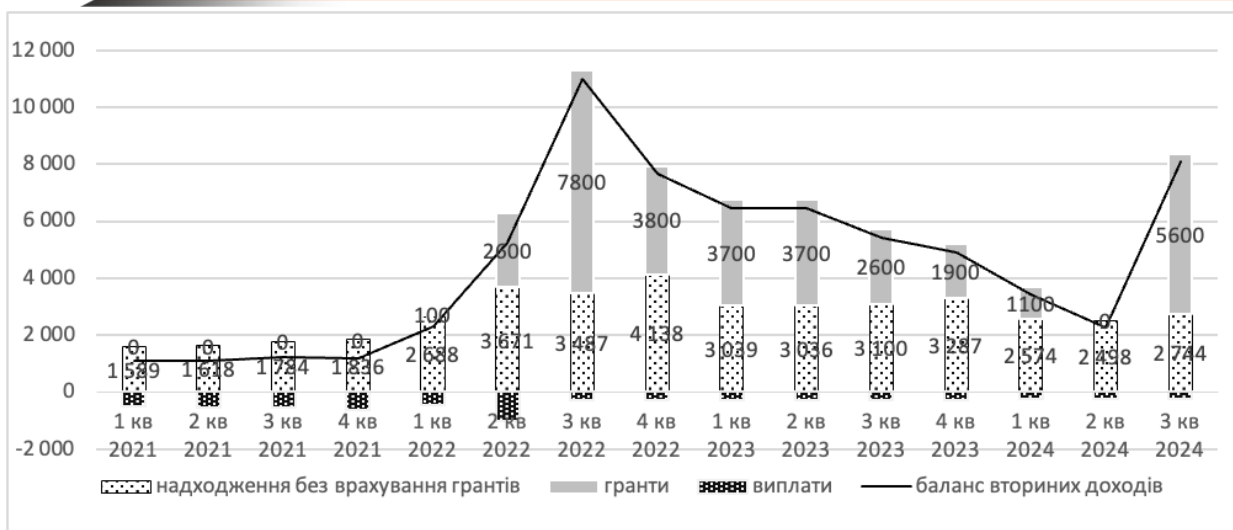

Рис. 3 Динаміка балансу вторинних доходів за рахунком поточних операцій, млн дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Відповідно даних рис. 3 з початком війни надходження за рахунком вторинних доходів у 2022 р. порівняно з 2021 р. стрімко зросли - на 21 457 млн дол. США або 314%, у 2023 р. порівняно з 2022 р. скоротилися на 14%. Основним чинником такого зростання була фінансова допомога міжнародних партнерів у вигляді грантів (безповоротні кошти). Україна почала отримувати гранти тільки з початком війни: у 2022 р. безповоротні кошти у загальній сумі надходжень склали – 51%, у 2023 р. – 49%. Завдяки таким обсягам грантів поточний рахунок у 2022 році було зведено з профіцитом, а у 2023 р. сформований дефіцит був суттєво нижчим внаслідок отриманої безповоротної допомоги [6].

Гранти, гарантії та кредити надані іноземними партнерами забезпечили збільшення обсягів валових міжнародних резервів. (рис. 4).

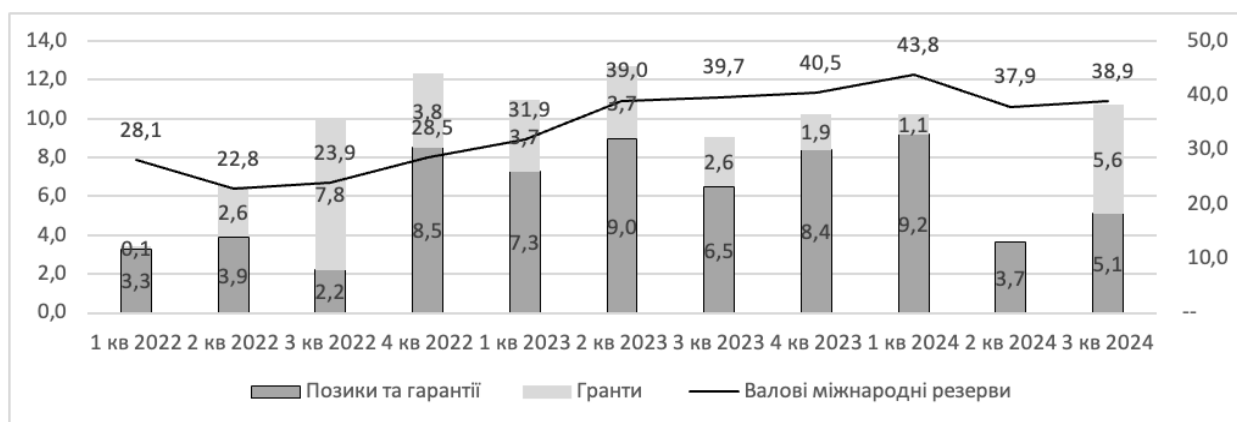
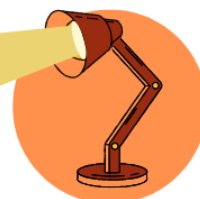

Рис. 4 Динаміка міжнародної фінансової допомоги та валових міжнародних резервів України, млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Дані рис. 4 свідчать про потужну фінансову підтримку України з боку міжнародних партнерів у 2022-2024 рр. У 2022 р. фінансова допомога склала 32,2 млрд дол. США, з них на безповоротні кошти припадало 44%, у 2023 р. - 42,9 млрд дол. США, з них гранти склали 27 % у загальному обсязі. Масштабна та систематична фінансова допомога партнерів дозволила забезпечити достатній рівень валових міжнародних резервів відповідно до оцінки адекватності резервів за АРА-метрикою (методологія МВФ). Наявність достатнього рівня ЗВР дозволила на початку війни запровадити та тривалий час підтримувати (2022-2023 рр.) режим фіксованого валютного курсу, тим самим створюючи умови для стабілізації валютного ринку у 2023-2024 рр.

Зміни у структурі платіжного балансу призвели й до зміни характеру операцій на валютному ринку. Оскільки в умовах дії воєнного стану значна частина попиту на валюту покривається коштом міжнародних партнерів, ці кошти продаються урядом напряму центральному банку України (тобто минаючи валютний ринок) і надходять на нього вже у вигляді інтервенцій НБУ. До війни операції між банками без участі центрального банку складали 93% від загального обсягу міжбанківських валютних угод, під час війни угоди з НБУ домінують [6].

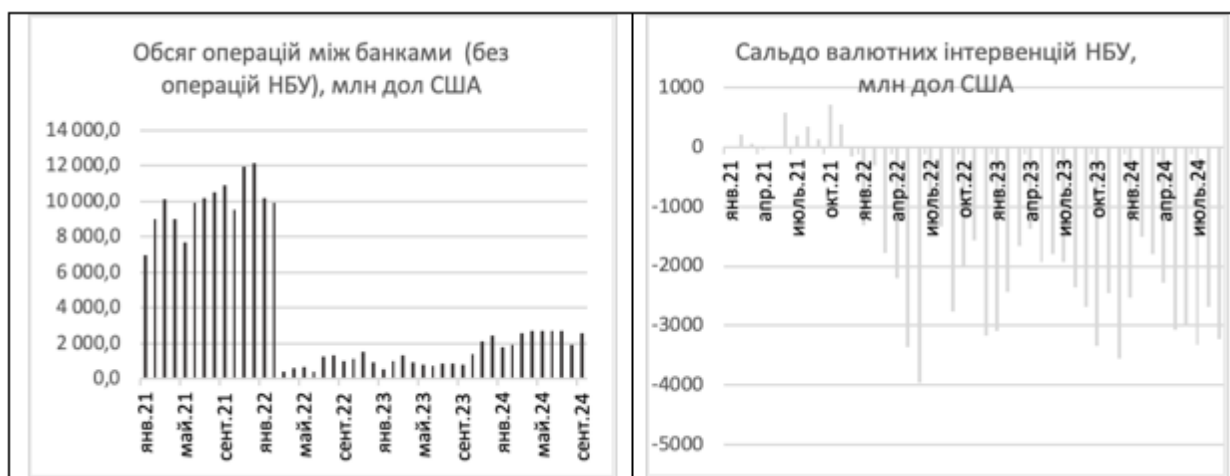
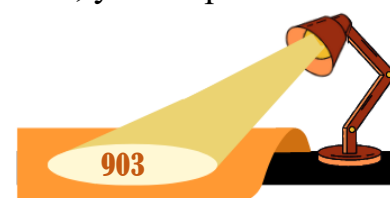

Рис. 5 Динаміка обсягів операцій з купівлі-продажу валюти комерційними банками та сальдо валютних інтервенцій НБУ, млн дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Згідно рис. 5 у 2021 р. обсяг операцій між банками склав 117 657 млн дол. США, у 2022 р. – 29164 млн дол. США, скоротившись у 4 рази у порівнянні з 2021 р., у 2023 р. - у 2 рази у порівнянні з 2022 р, за 3 квартали 2024 р. спостерігаємо тенденцію до зростання. Свідченням активної присутності НБУ є суттєве зростання валютних інтервенцій НБУ з продажу. У 2021 р. сальдо валютних інтервенцій було додатним і склало 2415 млн дол. США, у 2022 р. –

від'ємним і склало 24 953 млн дол. США. Упродовж 2023-2024 рр. присутність регулятора на валютному ринку лишається високою.

Скорочення експортно-імпортних операцій обумовило зменшення операції з купівлі-продажу безготівкової валюти суб'єктами господарювання. У 2021 р. сальдо операцій з купівлі-продажу іноземної валюти клієнтами було додатним і склало 1,338 млрд дол. США, у 2022-2024 рр. - від'ємним: у 2022 р. - 7,598 млрд дол. США, у 2023 р. - 14, 453 млрд дол. США, що свідчить про суттєве скорочення як обсягів операцій купівлі-продажу, так і про зростання попиту на валюту з боку імпортерів та скорочення пропозиції за боку експортерів (рис. 6).

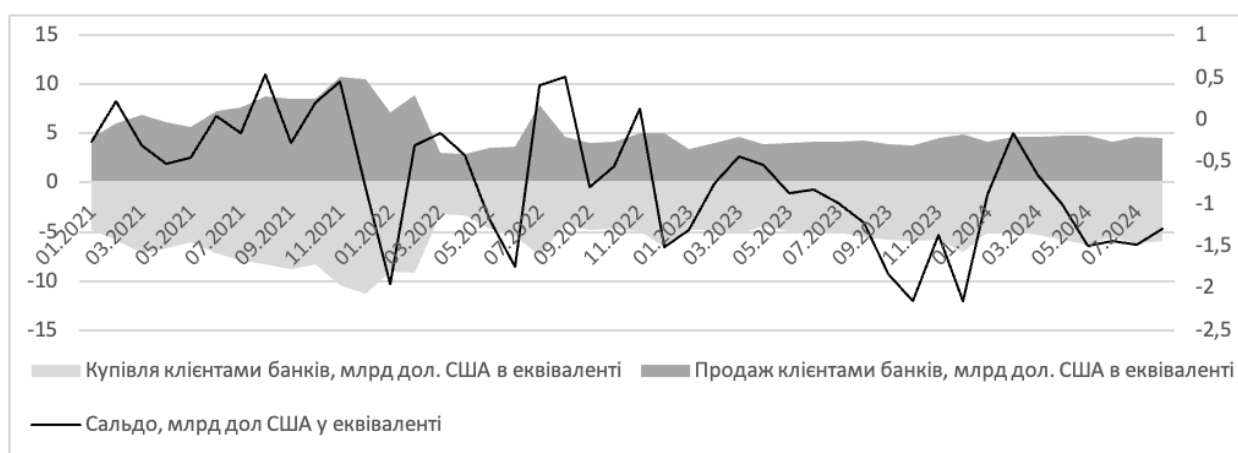

Рис. 6 Динаміка обсягів купівлі-продажу валюти клієнтами банків на валютному ринку, млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

На початку війни основною причиною скорочення обсягів купівлі валюти були запроваджені з 24.02.2022 р. валютні обмеження. Визначальним чинником скорочення обсягів продажу - падіння економічної активності в умовах широкомасштабного вторгнення. Разом з тим, починаючи з 2023 р., спостерігається поступове збільшення обсягів клієнтських операцій, однак темпи зростання купівлі валюти є набагато вищими ніж продажу. На зростання обсягів продажу найбільше вплинула робота зернового коридору, на пришвидшення обсягів купівлі - збільшення видатків бюджету [6].

Варто зазначити, що під час війни змінилися й цілі купівлі валюти, а також цілі за якими клієнти отримували валюту, спрямовуючи її на продаж (рис. 7).

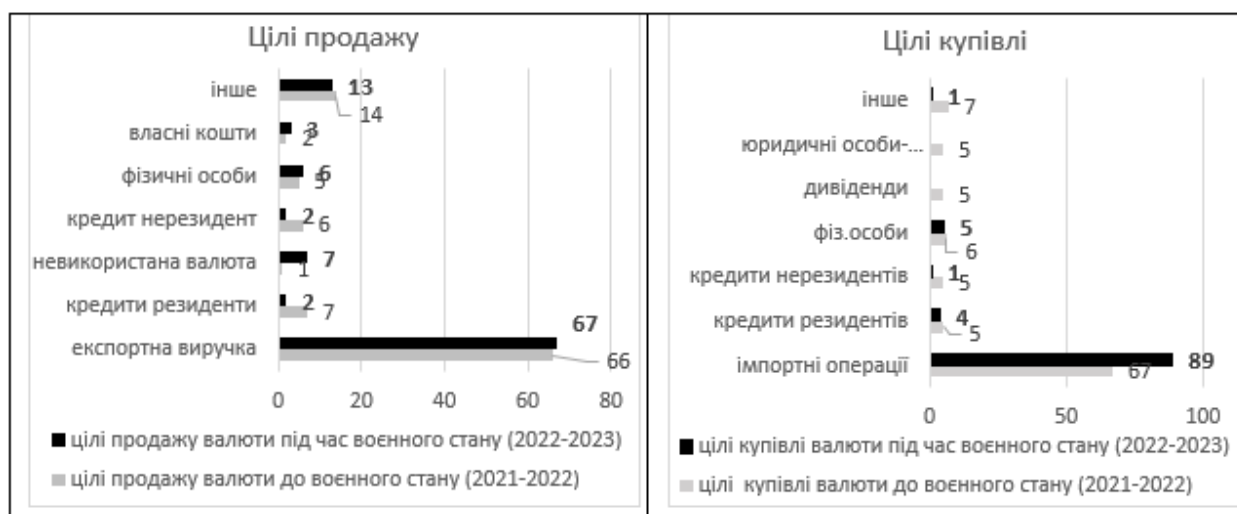
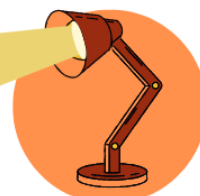
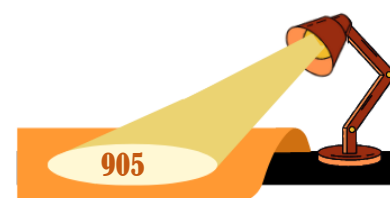

Рис. 7 Цілі купівлі-продажу валюти клієнтами банків до та під час дії воєнного стану, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Аналізуючи цілі продажу, відмітимо, що продаж експортної виручки у відсотковому значенні майже не змінилася в умовах воєнного стану у порівнянні з довоєнним періодом (66% та 67% відповідно), частка кредитів резидентів скоротилась з 7% до 2% з причини стагнації валютного кредитування, частка кредитів нерезидентів скоротилась з 6% до 2%, відсоток продажу невикористаної купленої валюти зріс з 1% до 7%, що пов'язане із запровадженням жорстких валютних обмежень. Частка купівлі валюти під імпортні операції у період дії воєнного стану зросла з 67% до 89%, частка купівлі валюти під кредити резидентів майже не змінилася. Однак заборона на проведення операцій пов'язаних з рухом капіталу призвела до майже повного скорочення купівлі валюти з метою повернення кредитів, отриманих від нерезидентів та виплати дивідендів.

Під час дії воєнного стану зазнали змін й операції фізичних осіб з готівковою та безготівковою іноземною валютою. На самому початку війни НБУ жорстко обмежив готівкові операції, однак починаючи з середини 2022 року і по теперішній час, регулятор поступово скасовував обмеження. Встановлення жорстких обмежень призвело до різкого скорочення валютних операцій на офіційному готівковому ринку: у 2021 р. купівля складала 20,30 млрд дол. США, продаж - 23,14 млрд дол. США, у 2022 р. купівля - 12,22 млрд дол. США, продаж - 11,22 млрд дол. США, тобто обсяги операцій зменшилась майже у 2 рази (рис. 8.)

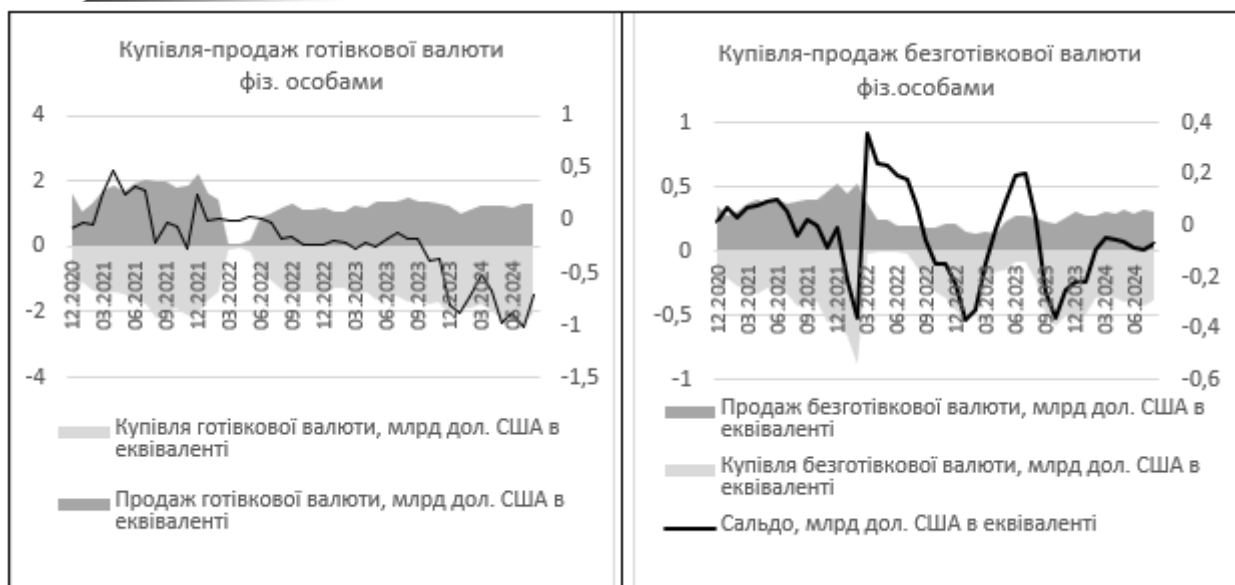

Рис. 8 Динаміка обсягів купівлі-продажу готівкової та безготівкової валюти фізичними особами у банківських установах, млрд дол. США

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

На початку війни відбулося значне зростання готівкової валюти поза банками, про що свідчать дані платіжного балансу за фінансовим рахунком [6]. Основна причина - активне зняття готівки з карток українськими мігрантами за кордоном (картковий туризм). Обслуговування таких операцій потребувало від банківських установ значного збільшення купівлі валюти для проведення власних операцій, тобто у валютну позицію.

Дозвіл центрального банку комерційним банкам продавати населенню готівкову валюту в межах купленої та подальше скасування обмежень на готівкові курси сприяли скороченню операцій на неофіційному (чорному) ринку. Ще одним дієвим заходом зі стабілізації готівкового сегмента валютного ринку був дозвіл НБУ купувати валюту населенню під строковий депозит, а також під депозит за офіційним курсом, що сприяло зменшенню спреда між готівковими та безготівковими курсами [6].

У період дії воєнного стану мільйони вимушених мігрантів активно розраховуються українськими картками за кордоном. Потреба у забезпеченні проведення розрахунків з міжнародними платіжними системами обумовлює формування потужного та системного попиту на іноземну валюту з боку банків. Вплив цього чинника до війни був незначним [6].

Проведене дослідження свідчить про зміни, які відбулися на валютному ринку під час дії воєнного стану, що вплинуло на динаміку доходів банків від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти (рис. 9).

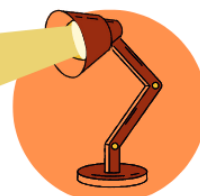

Рис. 9 Динаміка доходів банків від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти та їх частки в операційному доході, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Дані рис. 9 свідчать, про суттєве скорочення клієнтських операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, разом з тим доходи банків від цих операцій у середині 2022 р. зросли більше ніж у 4 рази. Починаючи з 2023 року спостерігається зростання, з поступовою стабілізацією, обсягів клієнтських операцій та скорочення валютних доходів банків. Частка доходів від валютних операцій в операційному доході банків у довоєнний період коливалась у проміжку 5-6%, на початку дії воєнного стану їх частка складала 24-26%, поступово дохід банків знизився до рівня початку дії воєнного стану – 5-6%. Основними причинами скорочення обсягів операцій клієнтів стали валютні обмеження та зниження ділової активності суб'єктів господарювання. Одночасно зі скороченням обсягів купівлі-продажу валюти клієнтами відбулося значне зростання доходів банків від цих операцій на початку дії воєнного стану. Основними чинниками стали множинність курсів, розширення курсових спрейдів, а також підняття банками тарифів на валютні операції [6].

Під час дії воєнного стану зміни у процесах курсоутворення на валютному ринку призвели не лише до тимчасового підвищення дохідності операцій з купівлі-продажу валюти, а й зростання загрози масштабних збитків від реалізації валютного ризику. Основним показником, який визначає рівень валютного ризику банків, є величина відкритої валютної позиції, сформована як різниця між активами та зобов'язаннями в іноземних валютах та банківських металах.

Баланси вітчизняних банків характеризуються традиційно високим рівнем доларизації кредитного та депозитного портфелів. Зокрема, у 2008-2009 рр. рівень доларизації складав близько 60% за кредитами та зобов'язан-

нями, у 2011-2013 рр. знизився до 40% за кредитами, та до 50% за депозитами, у 2016 р. зріс до близько 58% як за депозити, так і за кредитами, що було свідчення значного зростання рівня валютного ризику та потребувало певного запасу капіталу для абсорбції збитків від реалізації валютних ризиків. Після 2016 р. рівень доларизації поступово знижувався, досягнувши відмітки близько 30% на початок 2022 року, що є історично низьким рівнем для вітчизняних банків (рис. 10).

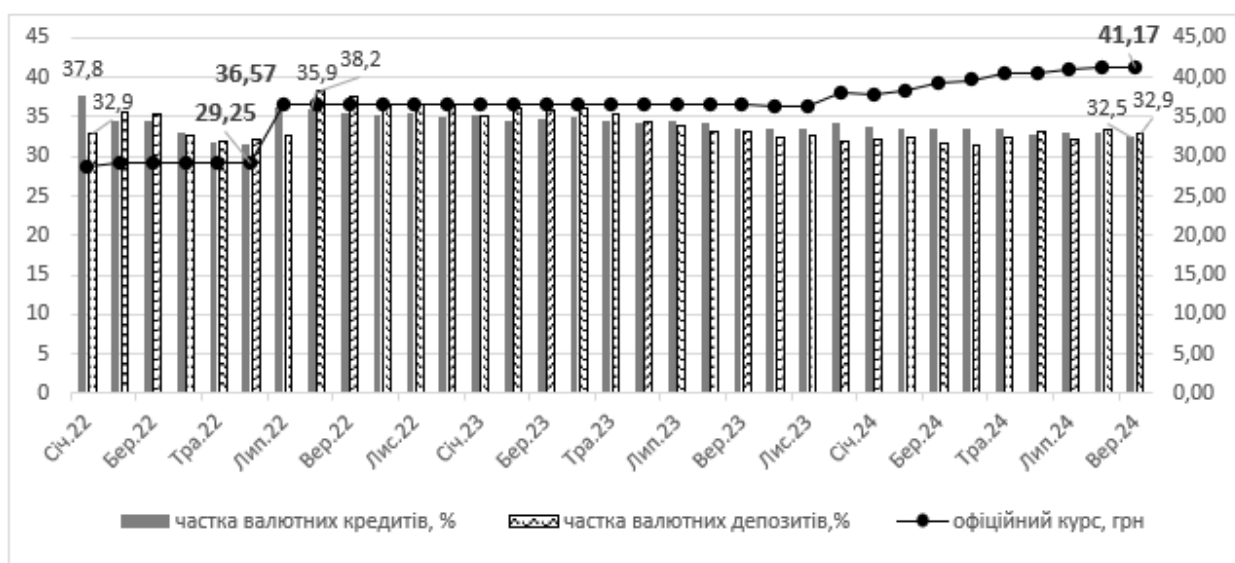
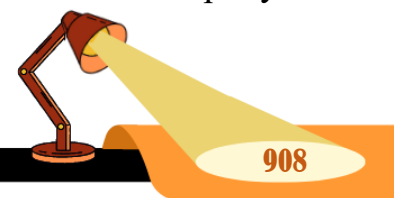
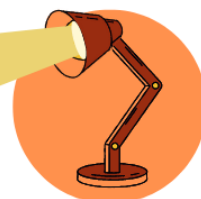

Рис. 10 Динаміка рівня доларизації кредитного та депозитного портфелів банків, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [6]

Згідно з рис. 10 у 2022 р. рівень доларизації депозитів одномоментно зріс з 32% до 38%, що пов'язане зі зниження на 25% офіційного курсу гривні до долара та дозволом населенню з серпня 2022 р. купувати іноземну валюту з одночасним розміщенням її на строковому депозиті. У 2023-2024 рр. рівень доларизації депозитів стабільно знижувався і на кінець року склав 32%, що обумовлено зняттям валютних обмежень на операції з валютною готівкою (скорочення строкових валютних депозитів) та можливістю розміщувати валютні кошти переважно у низькодохідні фінансові інструменти (на депозити в іноземних банках та в цінні папери інвестиційного класу). Валютне кредитування вітчизняних суб'єктів господарювання в умовах війни для банків є високо ризикованим через відсутність у позичальників стабільних валютних надходжень та девальвацію гривні. Отже, основною причиною зростання рівня доларизації кредитного портфеля у гривневому еквіваленті у 2022 р. було коригування валютного курсу. У доларовому еквіваленті за весь період дії воєнного стану обсяг валютного кредитного портфеля невинно скорочувався - у 2022-2023 р. скорочення склало понад 30% портфелю [6].

На початку дії воєнного стану банки мали збалансовані валютні позиції, рівень доларизації кредитів та депозитів був низьким, тому певну розбалансованість валютних позицій, що виникла внаслідок різних темпів скорочення валютних активів та зобов'язань, банки поступово долали. На кінець 2024 року валютні позиції банків знаходяться в межах встановлених лімітів (Л-13-1 та Л-13-2) тобто на рівні 5% від регулятивного капіталу [6]. У більшості банків довгі валютні позиції, наближені до верхньої межі Л-13-1, що обумовлено очікуванням майбутнього зростання курсу дол. США [6]. Девальваційні очікування суб'єктів валютного ринку підсилюються невизначеністю у питанні майбутньої міжнародної фінансової допомоги на тлі результатів виборів у країнах-партнерах.

Висновки. Під час дії воєнного стану на валютному ринку відбулися наступні зміни: встановлення режиму фіксованого валютного курсу на початку війни з переходом до режиму керованої гнучкості у 2023 р.; домінування валютних операцій за участю центрального банку, на противагу довоєнному домінуванню банківських угод без участі НБУ; проведення системних та масштабних валютних інтервенцій НБУ з продажу валюти з метою підтримання встановленого режиму валютного курсу; значне скорочення обсягів клієнтських операцій з купівлі-продажу безготівкової валюти, обумовлене скороченням експортно-імпортних операцій; темпи зростання купівлі валюти суб'єктами господарювання є набагато більшими ніж продажу, що посилює дисбаланси на валютному ринку; тимчасове згортання валютних операцій на офіційному готівковому ринку з причини встановлення жорстких обмежень; встановлення потужного та системного попиту на іноземну валюту з боку банків для проведення розрахунків з міжнародними картковим платіжними системами.

Зміна умов функціонування валютного ринку країни вплинула на результати діяльності банківських установ. Не зважаючи на скорочення обсягів клієнтських операцій на початку дії воєнного стану, одночасно з цим відбулося значне зростання доходів банків від проведення цих операцій (до 25% в операційному доході банків), що було обумовлено тимчасовою множинністю курсів, розширенням курсових спредів, підняттям банківських тарифів.

На початку війни валютні позиції банків були збалансовані, рівень доларизації кредитів та депозитів був на історично низькому рівні, що обумовило незначні втрати від реалізації валютного ризику у порівнянні з минулими кризами 2009 р. та 2014 р. Разом з тим висока залежність від міжнародної фінансової допомоги підсилює девальваційні очікування у найближчій перспективі та створює загрози для майбутньої стійкості валютного ринку та його учасників.

Література:

1. Береславська О. І. Механізм реалізації валютної політики в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.08. Київ, 2011. 34 с
2. Журавка Ф. О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України: монографія. Суми: Ділові перспективи; ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 334 с.
3. Лапчук Б. Ю. Валютна політика: Навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 212 с.
4. Дзюблюк О.В., Владимир О.М. Банки у системі організації валютних відносин: монографія. Тернопіль : ТзОВ: «Терно-граф», 2014. 296 с.
5. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2007. 796 с.
6. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 12.12.2024)
7. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 02.12.2024)

References:

1. Bereslavska, O.I. (2011). Mekhanizm realizatsii valiutnoi polityky v Ukraini [The mechanism of realization of foreign exchange policy in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Zhuravka, F.O. (2008) *Valiutna polityka v umovakh transformatsiinykh zmin ekonomiky Ukrainy* [Foreign exchange policy in the context of transformational changes in the Ukrainian economy]. Sumy: Dilovi perspektyvy; DVNZ «UABS NBU» [in Ukrainian].
3. Lapchuk, B.Yu. (2008). *Valiutna polityka. [Foreign exchange policy]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
4. Dziubliuk, O.V., & Vladymyr, O.M. (2014). *Banky u systemi orhanizatsii valiutnykh vidnosyn* [Banks in the system of organization by currency relations]. Ternopil': Terno-hraf [in Ukrainian].
5. Mishchenko, V.I., Slav'ianska, N.H., & Korenieva, O.H. (2007). *Bankivski operatsii* [Banking]. (2nd ed., rev.). Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
6. Ofitsiynyy sayt Natsionalnoho banku Ukrayiny [Official site of the National Bank of Ukraine]. (n.d.). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/markets> [in Ukrainian].
7. Zakon Ukrainy «Pro valiutu i valiutni operatsii» [The Law of Ukraine «About currency and foreign exchange transactions»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> [in Ukrainian].

